

Hámán és Ámálék – a véletlen ereje

Már csak alig több mint egy hét van hátra Purimig! De miért is hívják Purimnak Purimot?

„Mert Hámán, Hámdata fia, az ágági, minden zsidó sanyargatója, el akarta pusztítani a zsidókat, és sorsot [pur] vetett – ez a sorsvetés, hogy megijessze és elpusztítsa őket. [...] Ezért hívják ezeket a napokat Purimnak, a Pur-ról elnevezve.” (Eszter 9:24-26)

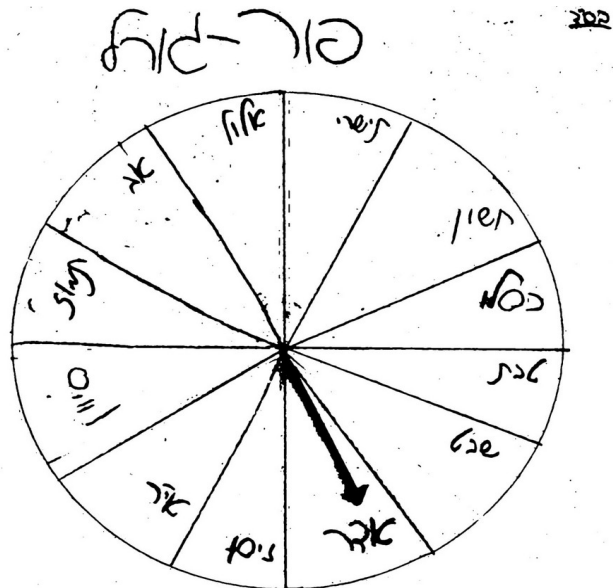
A pur szó perzsául¹ sorsot, sorsvetést jelent Eszter könyve tanúsága szerint.

Ebből a szempontból Purim egyedülálló: nincsen még egy olyan ünnepünk, aminek a neve ne héber lenne. Ráadásul éppen ezt az „emléknapot”, amikor arról emlékezünk meg, hogy a perzsák el akartak minket pusztítani, éppen perzsául nevezzük el – sőt, mi több, egyenesen magáról a sorsvetésről, amit Hámán ellenünk vetett.

Részben magyarázatot adhat erre a furcsaságra a Zohár „függelékéből”, a Tikuné Zohárból közismert gondolat, mely elsőre akár szójátéknak is tűnhet:

„Purimnak nevezik, Jom háKipurim alapján, amit a jövőben örömmel fogunk eltölteni, és meg fog változni sanyargatásról öröme...” (Tikuné Zohár 57b)

A Tóra több helyen is² Jom háKipurim néven nevezi azt az ünnepet, amit mi Jom Kipur néven ismerünk, magyarul: az engesztelések napja. Így valóban tartalmazza Purim ünnepének nevét, sőt, még újabb értelmet is nyer: „egy olyan nap, mint amilyen a Purim”.

Farnadi-Jerusalmi Temima rajza. Köszönjük!!

Impresszum

Az *omek* szó jelentése: *mélység*. Az orti.hu célja a hagyományos zsidó értékek, autentikus tórai tanítások megjelenítése közérthető, modern formában. Elgondolkodtató, inspiráló, a tórai és rabbinikus irodalomból építkező témák, üzenetek, napjaink számára.

Írta és szerkesztette: Szántó-Várnagy Binjomin, a Bét Jehuda közösség rabbija (Budapest, 1084 Scheiber Sándor utca 2.).

Megjelenik 130 példányban.

Kapcsolat, feliratkozás, jó tanácsok vagy önkéntes segítség felajánlása: ortimagazin@gmail.com.

1 Meglepő módon a héber nyelvű Eszter könyvében ez a szó perzsa nyelven szerepel, és mellette áll a héber megfelelője is: *gorál*.

2 Mózes 3., 23:27, 25:9.

Hámán sorsvetésének azonban mélyebb jelentősége is van, amiért maga az ünnep is erről kapja a nevét. Hámán ugyanis Ámálék leszármazottja, és az Ámálék számára a sorsvetés, a véletlen ereje különleges fontossággal bír.

„Amikor [Hámán] látta, hogy éppen Ádár hónapra esett a sorsvetés, nagy örömmel örvendezett. Azt mondta: arra a hónapra esett a sorsvetésem, amikor Mózes meghalt. De azt nem tudta, hogy Ádár 7-én halt meg, és Ádár 7-én is született³.” (Megilá 13b)

Mi a kapcsolat Ámálék népe és a véletlenszerű sorsvetés ereje között? Megtudhatjuk ezt abból a tórai szakaszból, amit a Purimot megelőző szombat (azaz a jövő szombat), *Sábát Záchorkor*, azaz az Emlékezés Szombatján fogunk felolvasni:

„Emlékezz arra, hogy mit tett veled Ámálék az úton, amikor kijöttetek Egyiptomból. Hogy megtámadott [kárchá] az úton, hátba támadott, minden gyengét, aki utánad jött, és te fáradt és kimerült voltál, és nem félté Istent.” (Mózes 5., 25:17-18)

Egy ritka, szokatlan szóval fejezi ki a Tóra itt azt, hogy „megtámadott” [kárchá]. Bölcsseink több dolgot is tanulnak ebből a szóhasználatból.

Az egyik lehetséges magyarázat szerint a *kárchá* szó a héber *kár* [hideg] szóból származik. Eszerint Bölcsseink Ámálékot egy bolond emberhez hasonlítják, aki beleugrik egy forró, gőzölgő fürdőbe, és saját magát ugyan megégeti, de a fürdő vizét lehűti azok

számára, akik utána jönnek (*Rási magyarázata, Midrás Tanchuma 9 alapján*).

A „forró, gőzölgő fürdő” a hasonlatban Izrael népének felel meg. A Tóra ugyanis leírja minden más nép reakcióját arra, amikor halották hírét annak, hogy az Örökkévaló átvezetett minket a tengeren:

„Hallották a népek, és megremegtek, ijedelem fogta el Filisztea lakóit. Akkor rémültek meg Edom vezetői, Moáv hatalmasai, remegés fogta el őket, megolvadtak Kánaán minden lakói.” (Mózes 2., 15:14)

Vagyis levonták a megfelelő következtetéseket: ha az Örökkévaló valóban ilyen csodás módon akar vigyázni a népére, akkor nem lesz érdemes a továbbiakban sem kikezdeni velük.

Ez volt az, amit Ámálék megtört azáltal, hogy megtámadott minket. Emiatt számítja a Tóra súlyosabbnak Ámálék támadását az összes többi támadásnál, mivel ők voltak azok, akik ezt a „megtámadhatatlan” állapot megszüntették.

Ha azonban a *kárchá* szó másik jelentését, magyarázatát is megvizsgáljuk, még mélyebben megérthetjük, hogy pontosan miért tették ezt és miért olyan gyűlöletes ez a Teremtő szemében.

Eszerint a *kárchá* eredete a *mikre* [véletlen, történés] szó. Héberül ugyanis – a magyarral ellentétben – lehetséges igét képezni a főnévből, főnevet az igéből. Így a *véletlen* szóból ige alkotható: „*véletlenedett*”. Ámá-

3 Jehosúa könyvéből (4:19) megtudjuk, hogy Mózes halála után először Niszán hónap 10-én érkezett meg a nép első utazásából. Rási kiszámolja, hogy 30 napig gyászolták Mózeszt (ld. Mózes 5., 34:8) és 3 napig készültek az utazásra (ld. Jehosúa 1:11), így Mózes halálának a napja valóban Ádár 7-e kellett, hogy legyen.

Ugyanezt a kiszámolást Hámán is meg tudta tenni, így ő is tudhatta, hogy Ádár 7-e valóban Mózes távozásának napja. Amit azonban nem tudhatott, az az, ahogyan Bölcsseink Mózes szavait értelmezik: „120 éves vagyok ma” (Mózes 5., 31:2). Innen tanulják, hogy a születésnapján távozott el (Ros Hásáná 11a). Ehhez kapcsolják az igaz emberekre vonatkozó áldást is: „betöltöm napjaid számát” (Mózes 2., 23:26) – vagyis minden igaz ember a születésnapján távozik el.

lék bűne eszerint az volt, hogy „véletlenszerűen lecsapott rád az úton.”

Ez az értelmezés utal Ámálék filozófiájára és mélyebb indítékaira.

„Az ég az Örökkévaló ege, de a földet az emberek fiainak adta.” (Zsoltárok 115:16)

Ez a zsoltár kifejezi Ámálék logikáját: nem az a baj, hogy vannak vallások, amikhez a „spirituális” emberek fordulhatnak akkor, ha a lelkükben erre igény támad. Az nem zavarja őket, ha az ember lenről felkapaszkodik az „égbe”, az Örökkévalóhoz.

A probléma akkor van, amikor az Örökkévaló beleavatkozik az emberek dolgába. Ezál-

tal – logikájuk szerint – megszegi a „szerződést”. Hiszen a földön az embernek kellene az úrnak lenni!

Ez az, amit héberül úgy hívunk, hogy *hás-gáchá*, vagyis *isteni gondviselés*. Ez az, ami Ámálékot zavarja, és emiatt is támadtak meg minket, hogy tiltakozzanak ez ellen.

Emiatt Ámálék számára – és az Ámáléktól származó Hámán számára is – a legfontosabb dolog a *mikre*, vagyis a véletlen. Ez ugyanis a *hás-gáchá*, az isteni gondolkodás tökéletes antitézise.

Ahol az Örökkévaló irányít, ott nincsen helye a véletleneknek.

ÜNNEPEK

Fél sékel: engesztelés vagy népszámlálás?

Közösséghez tartozni nemcsak lehetőség, de nagy felelősség is.

Az előző szombat volt az első a négy különleges szombat közül: a *sékelek szombatja* (Sábát Sekálim). Ilyenkor olvassuk fel a Tórából azt a részt, amikor leírja, hogy Mózes hogyan számlálja meg a népet: mindenki adományozzon fél sékelt.

„Ne adjanak se többet, se kevesebbet.” Eből megtudható, hogy hányan vannak. A befolyt összeget pedig a Szentély szolgálatára kell fordítani, és „*engesztelés lesz a lelkükért*” (Mózes 2., 30:16).

De miért van egyáltalán szükség engesztelésre?

A számlálás végeredménye az lesz, hogy számszerűsítve is meg fogják tudni, hogy milyen sokan vannak. Ez egy felemelő dolog, mert az ember érzi, hogy olyasminek részese, ami nagyobb nála. Nagyobbnak és erősebbnek érzi magát a közösség részeként.

Azt mondják, hogy amikor az ember a közösségben van, az azért nagy érdem, mert amíg az egyedül van – például egyedül imádkozik –, akkor az Örökkévaló alaposabban megvizsgálja: ki is az az ember, aki ilyesmit mer kérni?

Ezért mondják Bölcsseink, hogy inkább közösségben imádkozzunk, mert ott az Örökkévaló sem vizsgálja meg annyira az egyes embereket, hanem a közösségre egészként tekint, így az ima is könnyebben elfogadtatik.

De ennek az ellenkezője is igaz: van a közösségnek egy olyan ereje, hatalma, ami az egyénnek nincs meg. A közösség félelmetesebb. Ezért ha közösségnek vagy a tagja, akkor te is félelmetesebb vagy, és nagyobb szükséged van az engesztelésre.

Például ha egyedül megy az utcán egy egyszerű kis zsidó ember, és látja, hogy sok szélsőséges futballszurkoló jön vele

szemben, akkor igen kicsire összehúzza magát, hogy észre se vegyék, vagy elkerüli őket.

Nem sokszor gondolunk bele, de más népeknek is lehet ilyen érzésük, amikor nagy és erős zsidó közösségeket látnak, még akkor is, ha tőlünk igen távol áll az, hogy fizikai fenyegetést jelentsünk másokra.

Mégis, pusztán az a tény, hogy együtt többre vagyunk képesek, erőssé és félelmetessé tesz minket. Ezért írja a Tóra azt, hogy adjatok egy fél sékelt „engesztelni a

lelketekért”, és ezért kell ennek az összegnek a Szentély szolgálatára mennie. Ugyanis ezzel határozzuk meg a közösség alapvető irányát: hogy egy magasztos és szent cél érdekében egyesültünk.

Azért is ilyenkor olvassuk ezt a részt a Tórából, mert a Szentély idején, áldozatok számára gyűjtött fél sékelek emlékére ma is szoktunk háromszor fél sékelt adományozni, Purim ünnepe előtt 1-2 nappal. Idén ennek március 21-én, csütörtökön délután, Eszter böjtje napján, a délutáni ima előtt jön el az ideje.

Időpontok, közösségi hírek:

Gyertyagyújtás **péntek este** (Budapesten): 17:31-ig. **Szombat kimenetele:** 18:37.

A zsinagógában **péntek este** 17:30-tól tanulunk, 18:00-tól imádkozunk.

Hétfőn és csütörtökön reggel 8:00-kor imádkozunk a *Rumbach utcai zsinagógában*.

Csütörtökön (március 21-én) **Eszter böjtje** napkeltétől napnyugtáig: 4:11-től 18:45-ig⁴.

Purim a Bét Jehudával: jövő szombat este (március 23-án) 19:00-tól!

- Megilá olvasás
- Kahoot vetélkedő
- Kék-fehér koktélkészítő gyorstanfolyam
- Meglepetéscsomag gyerekeknek a Bnai Brith-től

TEMATIKA (jelmezek, zene): '60-as évek

Ünnepi készülődés – online tanulások Binjomin rabbival: minden vasárnap-kedd-csütörtökön 16:45-től 17:00-ig.

Purimig (március 23-ig) Purim törvényeit, **Purim és Peszách között (április 22-ig)** Peszách törvényeit és a széder este levezetését tanuljuk.

Hamarosan itt vannak! Tanulj róluk már most! *Csatlakozás: betjehuda.hu/tanulasok*

A Smá Jiszráelt olvassuk el legkésőbb szombat reggel 8:53-ig.

Sábát sálom! Gut sábesz!

4 Akinek nehezebb esik tartania a böjtöt, az már 18:36-tól befejezheti.